

20. Világtájak

Hogyan segíthet a tájékozódásban a következő mondóka?
Előttem van észak, hátam mögött dél,
balra a Nap nyugszik, jobbra pedig kél.

A mindennapokban a helyünket legtöbbször irányokat kifejező szavakkal határozzuk meg jobbra, balra, elöl, hátul, alul, felül, mögött.

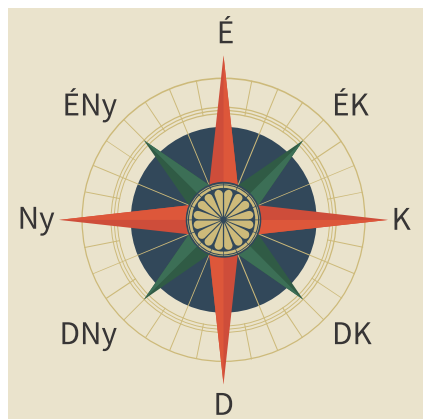
Határozd meg szóban a helyedet a tanteremben a fenti viszonyyszavakkal! Kezdd így: az ajtótól ...!
Keress más viszonyítási pontokat is!

Fő világtájak

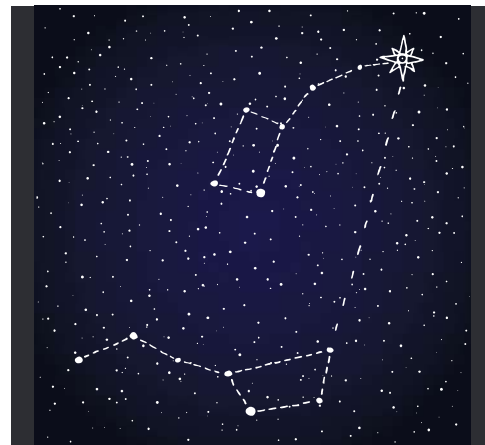
A térképen az irányokat a **világtájak** elnevezésével használjuk. A **négy fő világtáj**: észak (É), dél (D), kelet (K), nyugat (Ny). A térkép felső része mindig az északi irányt jelöli, az alsó része pedig a déli irányt. Jobbra kelet, balra nyugat van (1. ábra).

A természetben élő ember már több ezer éve megfigyelte ezeket az irányokat. Megfigyelte, hogy a Nap mindig keleten kel, ez a napkelet. A napnyugta szóval jelölte azt az irányt, ahol a Nap lenyugszik, eltűnik a látóhatáron. Két pontot is felismerhetett, ahonnan nem bújt elő vagy bukott le a Nap, ezek az észak és a dél.

A Nap járását követve nem nehéz az égtájak meghatározása. De hogyan tájékozódjunk éjszaka? A felhőtlen égboltot figyelve a növekvő Hold esetén a holdsarló csúcsai keletre, a fogyó Hold idején nyugatra mutatnak. A csillagokat vizsgálva megfigyelhetjük, hogy lassan elmozdulnak az égen, csak a Sarkcsillag látszik mozdulatlanul. Mindig északot mutatja. Régen a hajósokat, utazókat ez segítette útjukon a tájékozódásban. A Göncölszekér (2. ábra) hazánk felett egész évben megfigyelhető. Ősszel két kerekén áll, télen a rúdján, tavaszszal fejjel lefelé, nyáron a két hátsó csillagán látható.

1. A fő- és mellékvilágtájak

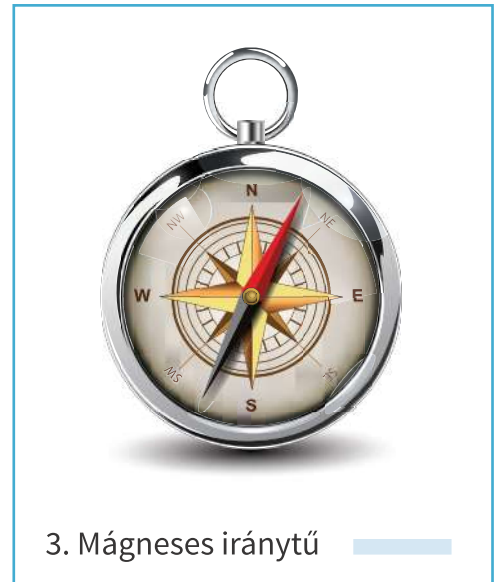
2. A Sarkcsillag a Kis Medve (Kis Göncöl) csillagkép legfényesebb csillaga

Mellékvilágtájak

Az irányok pontosabb meghatározásában nem elég a négy fő világtáj használata. Ezeket megfelelően jelölik a **mellékvilágtájakat**. Északról keletre haladva **északkelet** (ÉK), nyugatra haladva **északnyugat** (ÉNy) található. Dél és kelet között **délkelet** (DK), dél és nyugat között pedig **délnyugat** (DNy) található (1. ábra).

Iránytű

A világtájak meghatározásában az **iránytű** segít. Mágneses mutatója észak–dél irányt jelöl (3. ábra). Az iránytűket megtaláljuk a mai modern hajók, repülőgépek, terepjárók műszerei között is.

Kb. ötszáz évvel ezelőtt bátor emberek vitorláshajókkal vágtak neki a tengereknek. Fő céljuk az volt, hogy vízi úton eljussanak a távoli Ázsiába és onnan kedvelt és drága fűszereket szállítsanak Európába. Akkorra már különböző számításokból kiderült, hogy a Föld gomb alakú.

Az első ember, aki megkerülte a Földet, és ezzel bebizonyította a Föld gömbölyűségét, Fernando Magellán (4. ábra) volt. Öt hajóval indult útnak, rajtuk összesen 265 ember utazott. Az út során Magellán meghalt, de egy hajója 19 emberrel a fedélzetén visszatért a kiindulási helyre, tehát megkerülte a Földet (5. ábra).

4. Magellán és a Földet megkerülő Victoria nevű vitorlás

5. Magellán Föld körüli útja

A térképen az irányokat a világtájak elnevezésével használjuk.

A négy fő világtáj: észak (É), dél (D), kelet (K), nyugat (Ny). Mellékvilágtájak: északkelet (ÉK), északnyugat (ÉNy), délkelet (DK), délnyugat (DNy).

A világtájak meghatározásában az iránytű segít.